Andere Tijden, een legpuzzel

Grote veranderingen staan op til in onderwijsland. Het klassieke model heeft zijn beste tijd gehad. Er zijn inmiddels scholen die 52 weken per jaar open zijn, maar de overgang van reguliere Basisschool naar *fulltime* Kind Centrum, blijkt een tijdrovende klus. De kansen en risico's van deze ingrijpende verschuiving werden door team en directie van Basisscholen 't Spoor en de Letterdoes tijdens een gemoedelijke studiedag onderzocht.

ñNaast het denken over Andere Tijden is dit ook een dag om succes te vieren en gezellig samen te zijnò. Aan het woord is Annette Wijnen, directrice van de Basisscholen uit de Vogelaar Wijk in Maastricht Noord-Oost. Ze heet alle collega's en gasten welkom. De afgelopen jaren heeft 't Spoor en de Letterdoes het volgens de inspectie erg goed gedaan. Er is ñduidelijk sprake van een positieve ontwikkeling met een stijgende lijn in de eindopbrengstenò. Inmiddels horen 't Spoor en de Letterdoes bij de top vijf beste scholen van Mosa Lira, de overkoepelende organisatie van Maastricht. Het is daarom duidelijk dat het echte talent vandaag in de sfeervolle zaal zit. Veel van de collega's verwachten concrete resultaten aan het eind van de dag, maar zo snel zal het niet gaan. Het doel van vandaag is juist om stil te staan bij het proces. Want hoe die Andere Tijden er ook uit komen te zien, veel zal afhangen van het team en de ouders. In die volgorde.

Op zoek naar het Noord Oost model worden vandaag tijdens een reeks presentaties diverse suggesties gedaan. De digitalisering van de maatschappij en het verbeter management lopen als contrapunt door de verhalen. Want de maatschappij verandert in rap tempo. En daarmee ook de eisen die aan de jongeren worden gesteld. Deze dag zullen enige vergezichten worden geschetst en wordt er gezamenlijk gepuzzeld aan het model voor Andere Tijden.

Opbrengstgericht werken: tijd en kwaliteit van onderwijs

Kees Vernooy zelf kon er niet bijzijn, maar locatie-directrice Marleen Hodemius van het 't Spoor zet zijn verhaal helder en bondig uiteen. ñ Onderwijstijd en opbrengstgericht werkenò is het onderwerp van de eerste presentatie. Allereerst beklemtoont ze Vernooysô focus op lezen en schrijven. Zonder deze basisvaardigheden blijven kinderen immers achter op alle gebieden. Niet alleen nu, maar ook later in het voortgezet onderwijs. Met alle (gedrags) problematiek van dien. Om het talent in de talige wereld tot bloei te laten komen, krijgen lezen en schrijven de prioriteit.

Uiteraard heeft niet elke leerling in de klas dezelfde capaciteiten. Dit leidt tot de stelling dat ñgelijke onderwijstijd, gelijke kansen op ongelijke leerling-resultaten creëert.ò De *risicolezers* hebben volgens onderzoek 2,5 tot 6 maal zoveel tijd nodig als een gemiddelde leerling. ñScholen met risicokinderen die goede resultaten hebben, breiden op verschillende manieren de leertijd uit voor de leerlingen die dat nodig hebben.ò Ruim 400 minuten per week besteedt groep drie momenteel aan lezen en schrijven. En dat is geen overbodige luxe.

Om na te gaan hoe tijd efficiënter besteed kan worden, is het handig om onderscheid te maken tussen *ingeroosterde tijd, instructietijd* en *taakgerichte tijd*. De eerste omvat de andere twee, en instructietijd is weer een onderdeel van taakgerichte tijd, waar het zelfstandige werken deel van uit maakt. Het voldoende inplannen van taakgerichte tijd is van cruciaal belang. Om de schaarse tijd ten volle te benutten, waarschuwt Vernooy voor ñ het morsen van tijdò. Nog even naar het toilet, het afdwalen van het onderwerp en de rumoerige overgangen kosten vaak één derde van de ingeroosterde tijd. De instructietijd moet goed voorbereid en benut worden. Ineffec-

tieve instructie en oeverloos zelfstandig werken zijn andere tijdvreters. Met andere woorden: blijf bij de les.

Het differentiëren, zodat iedere leerling de nodige instructie-tijd krijgt, vereist goed klassen-management. Klassen-management kost aanvankelijk misschien veel tijd, maar het blijkt dat er met risicoleerlingen veel mogelijk is. Dit wordt gestaafd door cijfers van scholen uit het hele land, scholen waar men de prioriteit op lezen en schrijven legt. Voldoende instructie- en taakgerichte tijd zijn voorwaarden voor goede leerlingresultaten. Maar ook *pre-teaching*, het vooraf bespreken wat er staat te gebeuren, zijn efficiënte tijdwinners. Goed klassen-management ligt aan het fundament van Andere Tijden. Zonder teveel te morsen wordt tijd, ingevuld met beproefde methodieken en een gedifferentieerde aanpak, kwaliteit.

Verbetermanagement in het klaslokaal; de Datamuur

Wat zijn, naast lezen en schrijven, de competenties waar leerlingen anno 2011 bij het verlaten van de basisschool, over dienen te beschikken? Na een brainstorm komen we samengevat uit op: ñoplossingsgericht denken, het geven van presentaties, het zelfstandig oplossen van problemen en het samenwerken. En ten slotte het begrijpen, analyseren en managen van data en processen.ò In de lijn met klassenmanagement begint Annette Wijnen haar presentatie met het stellen van een doel: ñik hoop dat na deze dag de leerkrachten morgenvroeg meteen 8 ideeën in de praktijk kunnen brengen.ò

In het kader van Andere Tijden introduceert Wijnen de *Datamuur*, een kaart met meetbare doelen en *targets*, die de leerlingen, in combinatie met de *Woordenmuur*, zelf ontwerpen en invullen. Om te beginnen staan alle basisregels en de missie van de groep op de datamuur. Door de kinderen het eigenaarschap te geven over deze regels, leerdoelen en andere *targets*, geef je hen inzicht in het leerproces. Het SMART formuleren van doelen (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden) maakt het proces en de vorderingen concreet. En ñleerlingen die weten wat ze leren scoren 27% hoger dan leerlingen die dat niet wetenò.

In tegenstelling tot vage voornemens als ñvandaag gaan we goed luisteren naar elkaarò, of ñhebben we vanmiddag goed ons best gedaan?ò, biedt de Datamuur heldere en meetbare kaders. Op groepsniveau kun je bijvoorbeeld ten doel stellen dat ñer in oktober niet meer dan 3 kinderen te laat komenò. In een tabel, kinderen leren meteen data interpreteren, houd je -anoniem- bij hoeveel kinderen er op tijd zijn. Op persoonlijk niveau zou ñ voor de kerstvakantie kan ik minimaal 30 woorden per minuut lezenò een doel kunnen zijn. Leerkrachten helpen kinderen van jongs af aan bij het formuleren van hun (gezamenlijke) doelen, hetgeen leidt tot meer betrokkenheid.

Aan de hand van de Datamuur en het eigenaarschap ervan door de leerlingen, schetst Wijnen een reeks toekomstscenario's: ñGroepsvergaderingen in de klas en gezamenlijke evaluaties, waarin de Datamuur en de verbeter-doelen onder de loep worden genomenò zijn denkbare voorbeelden. Maar ook ñdoor de leerling geleide oudergesprekken aan de hand van de eigen portfolio.ò Verbaasde geluiden zijn hoorbaar in de zaal. ñToekomstmuziek? Wat doet dit met het zelfvertrouwen en de competenties van leerlingen die we vooraf hebben geformuleerd?ò Wijnen raadt het team aan om, op weg naar Andere Tijden, in het klein te beginnen met de Datamuur.

Op de website van basisschool de Vlieger in Landhorst informeren de leerlingen hun ouders inmiddels zelf over de doelen op de datamuur: ñBeste ouders, met trots kunnen wij mededelen dat de kinderen uit groep drie kanjers zijn, zij hebben het rekendoel behaald. Als beloning kregen ze een appeltaart van de jufò

De Talentenschool Maastricht

Wie ben ik? Wat kan ik? Wat wil ik? Waar ben ik trots op? Het bewust maken van het leerproces door middel van een portfolio, is ook een essentieel onderdeel van de Talentenschool. Met het doel om vanuit de Cito opbrengsten de leerprestaties te verhogen, coördineren Sanne Creuls en Imke Houben de vier uur wekelijkse extra lessen na schooltijd, de vier uur in de wie-kent-school en de twee weken in de zomervakantie bij de zomerschool. Dit is een eerste stap naar die Andere Tijden; met een focus op taal, rekenen en wereldoriëntatie. Door met thematische blokken te werken, zoals *de Virtuele Wereld* of *Bouwen en Architectuur*, maken potentiële talentjes hun binnenschoolse kennis op laagdrempelige wijze actief. Een concreet beroepsperspectief wordt door het uitnodigen van een architect of journalist in de weekenden uitgediept. Elk blok vormt zo een samenhangend geheel.

De Talentenschool zet verwachtingen, aan de hand van een *mindmap,* vooraf in kaart. Door met een persoonlijke portfolio te werken, met smart doelen en positieve zelfreflectie, wordt het leerproces continu bevraagd. En dat geeft leerlingen het eerder besproken eigenaarschap over hun leerproces. Om problemen op een frisse manier te benaderen, werken ze met *denkgewoonten:* ñlaat zien hoe iets verandert in de tijd, vindt een manier om iets beter te maken zonder een schuldige aan te wijzen en maak van de puzzelstukjes een geheelò. Tijdens de presentatie blijkt dat verschillende leerkrachten deze methoden, beter bekend als *Boeiend Onderwijs* van Jan Jutten, graag vaker in hun klas willen toepassen.

ñOooh, hier is het lekker rustig...ò, een uitspraak van een van de leerlingen van de Talentenschool. De Talentenschool is een leerzame en interessante plek waar verschillende groepen met elkaar samenwerken. Aanvankelijk is het, doordat onderwijstijdverlenging niet verplicht is, moeilijk om kinderen over de drempel te krijgen. Vooral degene die het het hardst nodig hebben. Omdat een actieve benadering het beste werkt, werven Sanne en Imke vele leerlingen onder schooltijd. De deelnemers die met veel plezier meedraaien zijn ambassadeur voor de Talentenschool. Ze mogen best vriendjes meenemen. Tijdens de info-avond voor ouders was het onlangs bomvol. Uiteindelijk is het de bedoeling dat de methodiek van de Talentenschool een keurmerk wordt. Talentenschool kan dan ook op andere scholen worden toegepast. Een open deur naar Andere Tijden? Meer info vindt u op www.talentenschoolmaastricht.nl

Netwerkleren door Leerkrachten; de Nazomerschool

Het effectiever inzetten van elkanders specialiteiten, het gebeurt niet alleen in de klas maar ook in onderwijsland zelf. Om van elkaar te leren bezochten leerkrachten Miranda Vandenboorn-Heijnen en Marloes Vreuls de Nazomerschool 2010. Ze gingen op zoek naar een mogelijke toekomst voor het basisonderwijs in Noord Oost, en kwamen zodoende in gesprek met Basisschool de Bron uit Weert. Het raakvlak: een nieuw gebouw.

Andere Tijden vragen om andere faciliteiten. De ruimtes in de Bron zijn groot en alles speelt zich af in één ruimte waardoor men het overzicht behoud op alle kinderen. Sterke en zwakke leerlingen zitten door elkaar. De ruimte wordt bemand door twee personen en, eventueel, door een extra flexibele kracht. Ook de werkplekken zijn flexibel: er is een gedeelte voor het geven van instructies en een waar zelfstandig wordt gewerkt. Ieder kind heeft zijn vaste aanspreekkracht; de mentor. Er wordt onderwijs aangeboden op drie niveaus, maar ook de *plus leerling* krijgt extra aandacht. Door de vakkrachten effectief in te zetten, maakt de Bron optimaal gebruik

van de specialiteiten die elke leerkracht in huis heeft. Daarbij hebben zij een fulltime orthopedagoog (zorg) en een extra kracht gespecialiseerd in taal, in hun formatie.

Het team reageert enthousiast, maar er rijzen ook vragen op uit de zaal. Is dit model voor 't Spoor en de Letterdoes wel haalbaar? Er zijn diverse Combifunctionarissen en een woordenschat-coördinator aangesteld, en er wordt gewerkt aan een nieuw gebouw. Maar is het wel wenselijk? Enerzijds leert de ervaring dat *onze* leerlingen immers gebaat zijn bij structuur en vaste gezichten. Anderzijds klaagt het Voortgezet Onderwijs, waar elk uur een ander gezicht voor de klas staat, dat de leerlingen niet mee kunnen. ñWellicht zijn we te over-beschermend en moeten leerlingen gewoon wennen aan de verschillende gezichten van vakkrachten en assistentes in de klasò merkt de leerkracht bijzonder onderwijs op. Uiteindelijk gaat het erom de kinderen betrokken te krijgen bij hún leerproces. Maar niet alleen van de leerlingen wordt wat gevraagd, ook voor de leerkrachten betekenen Andere Tijden het loslaten van klassieke klassen en die constante factor: een eigen lokaal.

Wat het team vindt; de plussen en minnen

Na een vorstelijke lunch waar de discussies worden voortgezet, is het team aan het woord. Aan de hand van *Post-Its* wordt de werkgroep Andere Tijden voorzien van feedback.

De voordelen op een rij: meer samenwerking, een betere overgang naar Voortgezet Onderwijs, beter afstemmen op het eigen tempo, de kinderen zijn van de straat, meer tijd betekent beter resultaat en het eigen maken van het onderwijsaanbod. Er kleven ook nadelen aan Andere Tijden: de vele leerkrachten die nodig zouden zijn, de onbeantwoorde vraag wie de extra uren gaat invullen, het vele overleg, het afstemmen van de roosters en de boze reacties van de ouders.

De specifieke kansen zijn, voorzover ze deze vanochtend al behandeld waren, als volgt: meer focus op taal en rekenen, vakoverstijgend onderwijs, meer betrokkenheid van de ouders, het stimuleren van eigenheid en anders/creatief denken en, tot slot, een unieke kans om de theorie in de praktijk te brengen. De specifieke risico's voor Noord Oost blijken de volgende: er zijn teveel verschillen per groep, de moeilijke afstemming met de verenigingen, het weglopen van de ouders naar een andere school, wat gebeurt er na de vier projectjaren van de talentenschool en is er dan nog budget?, wat als een vakkracht uitvalt en hoe creëren we draagvlak?

De leerkrachten werken vervolgens in groepen samen om, aan de hand van drie verschillende modellen, Andere Tijden concreet vorm te geven. Er wordt druk gediscussieerd over de grootte van de groepen, hoe deze te schuiven en hoe dit alles te realiseren. Het feit dat het over twee locaties gaat, maakt de sprong er niet gemakkelijker op. Doordat het team zelf actief aan de slag gaat met het concreet invullen van een volledige schoolweek, komt er meer begrip voor de langzame overgang naar Andere Tijden.

Tot slot: de urgentie van Andere Tijden

Zonder de basisvaardigheden, taal rekenen en lezen komen kinderen niet ver in de maatschappij. En daar is extra tijd voor nodig. Marleen: ñWe moeten de kinderen zoveel leren, maar dat redt je niet met 26 uur per week. Er is veel vakantie, een lang weekend en een vrije woensdagmiddag. Het ministerie wil onderzoeken of de leerlingresultaten stijgen bij meer onderwijstijd. Daar zitten we nu midden in.ò Annette benadrukt: ñOnze *core bussiness* blijft goed onderwijs geven. De directeur is spin in het web, maar in de toekomst geeft ook zij direct leiding aan het kindcentrum.ò

Marleen vervolgt: ñNatuur, techniek en cultuuré leerkrachten zijn niet meer van alle markten thuis. De ene leerkracht weet meer van taal en rekenen, de ander van creativiteit. Daarmee werken we al binnen de school. Maar we moeten oude patronen durven loslaten.ò ñHet bioritme model [met een extra lange middagpauze] maakt bijvoorbeeld gebruik van onderwijsassistenten. Net als bij de Bron ondersteunen zij de leerkrachten die instructies geven en zijn ze het vaste gezicht binnen de groep. Zij helpen ook bij de opvang in de pauze. Zo krijgen ze een band met de leerlingen én ze weten wat de leerkracht belangrijk vindt. Ook het vasthouden aan basisregels biedt de kinderen continuïteit.ò

Gaan kinderen zich, met het opbrengst-gerichte werken en de datamuur, niet blindstaren op doelen? ñDaar komt het vakmanschap van de leerkracht om de hoek kijken.ò, zegt Annette. ñZelfvertrouwen, sociaal emotionele ontwikkeling en de brede ontwikkeling van talenten, daar ligt de basis. Je moet de intrinsieke motivatie bij kinderen aanspreken. Sommige kinderen zijn beter in taal en anderen in techniek; de leerkracht moet een breed aanbod aanbieden. Vanuit een beroep vertel je wat mogelijk is, zoals bij de Talentenschool. Daar hadden we de *V factor*; over het schrijven en vertellen van verhalen. Jacques Vriens kwam vertellen wat moet je doen om kinderboeken-schrijver te worden.

Marleen: ñTien jaar geleden waren veel leerkrachten sociaal maatschappelijk werker. De *targets* zijn een reactie op ćhet leuk en gezellig samenzijn in de klasô. Bij de kansarmen zag je dat de leraren zich rot werkten, maar dat ze niet bezig waren met wat echt nodig was. Het Voortgezet Onderwijs klaagt dat te veel kinderen te weinig bagage hebben. Deze beweging moet dat weer in balans brengen.ò Annette vult aan: ñWij beginnen aan de basis, als je duizend bloemen wilt laten bloeien moet je heel gericht inzetten. Wat zijn de voorwaarden om die kinderen tot bloei te brengen? Het goed aanleren van de basisvaardigheden: taal, lezen en rekenen. Want kinderen komen niet ver in de maatschappij als ze dat niet kunnen. Uit onderzoek blijkt dat in het voortgezet onderwijs kinderen uitvallen omdat ze de leerstof niet snappen. Het begrijpend leesniveau is te laag en daardoor kunnen ze op een hele reeks van gebieden niet mee. Dan ontstaan vaak gedragsproblemen met schooluitval ten gevolg.ò Andere Tijden zijn preventieve voorzorgsmaatregelen om een betere aansluiting naar voortgezet onderwijs mogelijk te maken.